اجرايي لنډيز

په افغانستان کې د وسله والې جګړې د شدت او خپریدنې سره په ۲۰۰۹ کې د ملکي تلفاتو اندازه زیاته شوې ده. په ۲۰۰۹ کال کې نږدې ۵۹۷۸ ملکي وګړي یا خو وژل شوي او یا هم ټپیان شویدی چې دا په ۲۰۰۱ کې د طالبانو د رژیم د راپرزیدو وروسته ډیره لوړه شمیره ده. د هیواد په جنوبي برخو کې چیرته چې جګړه ډیره شدیه ده ډیر زیات کسان اغیزمن شوي دي. د ټولو ملکي تلفاتو نږدې نیمایي چې 45 سلنه کیږي په جنوبي سیمه کې ترسره شوي دي. د تلفاتو لوړې شمیرې همدارنګه په جنوب ختیځو برخو کې (۱۵ سلنه)، ختیځو برخو کې (۱۰ سلنه)، مرکزي سیمو کې (12 سلینه) او لویدیځو سیمو کې (۸ سلینه) منځته راغلي دي. په پخوانیو ټیکاو لرونکو سیمو لکه شمال ختیځ کې هم نا امنۍ راغلي چې دلته د کندز د ولایت یادونه کولای شو. د ملکی تلفاتو د شمیرې د زیاتوالی سره سره جګړه ځیلې وګړي د خپل معیشت له لاسه ورکولو، بې ځایه کیدنو او د هغوي د ملکیت او شخصي شتمنیو د تخریب او ویجاړتیا سره هم مخ شوي دي.

د یوناما د بشري حقونو څانګي د ۲۰۰۹ کال د جنورۍ د لومړۍ نیټې څخه د دسمبر د میاشتې تر ۳۱ پورې ټولټال ۲۴۱۲ ملکی مړینې چې رامنځته شوي دي ثبت کړي دي. دغه ارقام د هغو شمیرو په پرتله ۱۴ سلینه زیاتوالی ښي چې په ۲۰۰۸ کې ثبت شوي دي، ۱۶۳۰ (۶۷ ٪) یې هغه وژنې دي چې د دولت ضد عناصرو له خوا رامنځ ته شوی دي او نوری ۵۹۶ (۲۵ ٪) یې دولت پلوه ځلواکونو ته منسوب تلفات دي. پاتي ۱۸۶ مړینې (۸ ٪) په جګړه کې د اخته اړخونو په یوه خوا پورې هم نه دي منسوب، ځکه چې ځینې ملکي وګړي د متقابلو ډزو له امله او یا هم د نا چاودو مهماتو له کبله وژل شوي دي.

د دولت ضد عناصر د ملکي تلفاتود زیاتې برخې د مړینو مسوولیت په غاړه لري. د ملکي وګړو مړینې چې د راپورونو له مخې د مخالف وسله وال لوري له خوا ترسره شوي دي، د ۲۰۰۸ او ۲۰۰۹ کلونو ترمنځ یې 41 سلنه زیاتوالی موندلی دی، چې د ۱۱۶۰ څخه تر ۱۶۳۰ تنو پورې رسیږي. هغه مړینې چې د شورشیانو د اړوندو فعالیتونو په نتیجه کې رامنځته شوي دي په ۲۰۰۹ کې یې تناسب د دولت پلوه ځواکونو له خوا د رامنځته شویو تلفاتو په پرتله نږدې یو پر درې ته رسیده. ۱۰۵۴ تنه ملکي وګړي د ځانمرګو بریدونو او د نورو تعبیه شویو چاودیدونکو مهماتو د بریدونو په پایله کې چې د دولت ضد عناصرو له خوا ترسره شوي دي، رامنځته شوي دي او ۲۲۵ هغه قربانیان دي چې د قتلونو او وژنو هدف ګرځیدلی دي. دا هغه اکثریت تلفات دي چې د دولت ضد عناصرود فعالیتونو په نتیجه کې راغلي دي او د ټولې شمیرې څخه ۵۳ سلنه د ۲۰۰۹ د ملکي تلفاتو جوړوي. ټول سره یو ځای د دغو تاکتیکونو له امله د وژنو شمیره ۷۸ سلنه د غیر جنګي وګړو د مړینې جوړوي چې په وسله وال اپوزیسیون پورې تړاو لري د دغو ټولو تلفاتو شمیره چې د دولت ضد عناصرو د فعالیتونو په نتیجه کې رامنځته شوي دي په ابتدايي ډول د راکټونو د بریدونو او د ځمکنیو نښتو په وجه ده چې په دې کې ملکی ننداره چیان او یا ولاړ کسان نیغ په نیغ اغیزمن شوي دي.

ځانمرګو بریدونو د نوروهر ډول تاکتیکونو په پرتله زیات تلفات رامنځته کړي دي، چې ۱۰۵۴ تنه ملکیان یې وژلي دي چې دا په ۲۰۰۹ کې د ټولو ملکي وژنو ۴۴ سلنه جوړوي. که څه هم په دغه ډول بریدونو کې په لومړی پړاو کې دولتی او یا هم نړیوال وسله وال ځواکونه تر هدف لاندې راغلي دي، هغه اکثره وخت په داسې ځایونو کې ترسره شوي دي چې په کې ملکي وګړي زیات تیریږي راتیریږي او یا اوسیږي. ملکي وګړي همدارنګه په قصدي او عمدي توګه د وژنو، اختطافونو او اعدامونو لاندې راغلي دي چې که په هغوي د دولت او یا هم د نړیوالې ټولنې سره د تړاو ګومان او شک شوی دی، په پراخه پیمانه ملکي وګړي چې په کې د ټولنو مشران، پخواني نظامي افسران، ډاکټران، ښوونکي او د ساختماني چارو کارکوونکي شامل دي تر بریدونو لاندې راغلي دي. نور فعالین لکه ملګري ملتونه اوغیر دولتي موسسې هم تر هدف او برید لاندې راغلي دي، زیاتره وخت ورته ګواښونه متوجه شوي دي او په ځینو حالاتو کې د تیري او خشونت قربانیان دي. د دغو کړنو او اقداماتو د لارې وسله وال اپوزیسیون په زیاته اندازه د ملکي وګړو د مصیبتونو او ناورینونو په پام کې نه نیولو څرګندونه کوي.

د ملکي وګړو سره یو ځای دنظامی برخو مخلوطوالی او اکثره وخت د اوسیدني د کورونو څخه د پایګاوو او مرکزونو په توګه کار اخیستني ملکي وګړي د وسله وال اپوزیسیون د بریدونو د خطر سره مخ کړي دي.

حکومت پلوه قوتونه- افغان ملي امنیتي قواووي او نړیوالې نظامي قواوي- د ۵۹۶ ثبت شویو ملکي وژنو مسوولیت لري. دغه رقم په ۲۰۰۹ کې د ټولو ثبت شویو ملکي تلفاتو ۲۵ ٪ په ډاګه کوي. په دې ډول حکومت پلوه قواوو ته په منسوب شویو ملکي تلفاتو کې د ۲۰۰۸ په پرتله ۲۸ ٪ کموالی راغلی دی. دغه کموالی هغه اقدامات منعکس کوي چې بین المللي نظامي قوتونو د دې لپاره غوره کړي وو څو په عملیاتو کې د ملکي کسانو لپاره د خطر اندازه کمه شي.

که څه هم مثبت ګامونه اوچت شوي دي، د حکومت پلوه ځواکونو د عملیاتو له امله ملکي وګړي لا اوس هم په خطر کې دي، د یوناما د بشري حقونو څانګې ۳۵۹ ملکي تلفات ثبت کړي دي چې د هوایي بریدونو په ذریعه وژل شوي او د ملکي تلفاتو په جمله کې چې حکومت پلوه ځواکونو ته یې نسبت کیږي 61 % جوړوي. دغه شمیر د ټولو ملکي تلفاتو چې په ۲۰۰۹ کې د وسله والې جګړې په دوران کې شوې دي ۱۵ ٪ جوړوي. بین المللي نظامی قوتونو او افغان امنیتي ځواکونو دغه راز، یو لړ ځمکنی عملیات ترسره کړي دی چې په ترڅ کې یې ملکي وګړو ته زیان رسیدلي دي. په دې عملیاتو کې ډیرې پلټنې او نیونې شوې دي، چې په ترڅ کې یې ترحده زیاته قوه په کارول شوې ده ، ملکیتونو ته تاوان رسیدلی او کلتوري حساسیتونو ته ، په تیره بیا د ښځو په وړاندې، پام نه دی شوی.

د یوناما د بشري حقونو څانګه د نظامي اډو له موقعیت څخه اندیښمنه ده خصوصا هغه اډې چې د ملکي وګړو د مشتیدو په سیمه کې او یا هغوي ته نږدې پرتې دي. ملکي خلکو ته د دغو اډو نږدې والی دغه وګړي له زیات خطر سره مخامخ کوي، څکه نظامي اډې ډیر ځله د وسله واله مخالفو قوتونو د برید هدف ګرځي. ملکي کسان وژل شوی یا ژوبل شوي دي، څکه چې دوی نظامي اډو ته نږدې پراته وو، د دوي کورونه او ملکیتونه زیانمن شوي او له دې سره دوي د عایداتو او معیشت وسایل له لاسه ورکوي. د نظامي تاسیساتو نږدې والی د ملکی خلکو د میشت سیمو ته د دې لامل هم ګرځي چې د تولنو په منځ کې ویره او بې اعتمادي راپیدا شي او دوي د بین المللي نظامي قواوو څخه بېزاره شي څکه د جنګ په مابین کې واقع وي او یا په حکومت یا حکومت پلوه نظامي قواوو باندې د حکومت ضد عناصرو د بریدونو په نتیجه کې قرباني شي.

بین المللي نظامي قوتونو په ۲۰۰۹ کې ځیني ستراتیژیک او مشخص ګامونه واخیستل چې د ملکي تلفاتو اندازه راټیټه کړي. د ایساف په قوماندې کې بدلون، د قوماندې ښکاره جوړښت او د تاکتیک په لحاظ نوی لارښووني د ایساف له دې هڅو سره مرسته کړې ده چې په ملکي وګړو باندې د جګړې اغیزې کمې کړي. خو د ملکي تلفاتو د تعقیب څانګه چې په ۲۰۰۸ کې په ایساف (دې ته ورته میکانیزم د امریکایي دمتحده ایالاتو په قواوو کې) کې دومره اغیزمن و نه خوت چې د یوناما اندیښنو ته په هر وخت کې ځواب ووایي. دې ته اړتیا شته چې باید د تعقیب د څانګې د ښه والی لپاره نور ګامونه پورته شي، څو دغه کار د ملکي تلفاتو د پیښو په اړه نور هم ګټور ثابت شي.

دغه راپور چې په افغانستان کې د ۲۰۰۹ کال د ملکي تلفاتو په باره کې تیار شوی دی ، د یوناما د صلاحیت په تعقیب جوړ شوي چې د امنیت شورا د ۱۸۶۸ (۲۰۰۹) پریکړې له مخې ورکړل شوی دی. د یوناما د بشري حقونو څانګه یولړ فعالیتونه په نظر کې لري چې د جګړې اغیزې په ملکي کسانو باندې کمې شي. په دې فعالیتونو کې د هغو پیښنو په بې پلوه او خپلواک ډول څارنه چې ملکي خلک په کې تلف کیږي او یا ژوبلیږي او د مو جوده تمایلاتو تحلیل شاملیږي څو هغه شرایط تشخیص شی چې د ملکي خلکو د ژوند د تباهی سبب ګرځي.

د یوناما د بشري حقونو افسران (داخلي او نړیوال) چې په افغانستان کې کار کوي له ډیرو تخنیکونو څخه ګټه اخلي چې د مشخصو قضیو په باب معلومات راغونډ کړي.

له دې څخه وړاندې چې توضیحات په یوه خوندي ډیټابیس کې ثبت شي، د بشري حقونو د څیړنو د کارکوونکي د اتبار او باوریتوب په خاطر اطلاعات په وار وار د یو شمیر سرچینو په وړاندې تحلیل او کنټل کیږي. د ۲۰۰۹ د جنوري په میاشت کې یو بریښنایي ډیټابیس جوړ شو. دا ډیټابیس پدې موخه جوړ شوی څو د اطلاعاتو په راغونډولو او تحلیل او د عمر او جنسیت د....؟ دیو ځای کولو په شمول آسانتیاوې برابرې کړي دي . د کار د چاپیریال څخه د راپورته شویو محدودیتونو، لکه د ځینو عملیاتو د ګډ ماهیت او په یو شمیر زیاتو مواردو کې د ډول ډول پوځي فعالینو او یاغیانو ترمنځ د تشخیص او پیژندلو د ابتدایي سرچینې د بې کفایتی له امله، د یوناما د

بشري حقونو څانګه دخاصو پيښو لپاره د دې مسووليت حکومت پلوه ځواکونو يا حکومت ضد عناصرو ته منسوبوي. د يوناما د بشري حقونو څانګه پدې راپور کې د وړاندې شويو احصايو د بشپړوالی ادعاء نه کوي، د کار د چاپيريال د محدوديتونو په نظر کې نيولو سره، کيدای شي وضيعت همدا شان وي او د يوناما د بشري حقونو څانګه د ملکي کسانو تلفات کم وښيي.

د ملکي کسانو په اړه د يوناما د بشري حقونو معلومات په داخل او خارج کې امنيت شورا ته د ملګرو ملتونو د عمومي منشي، په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د عمومي منشي د ځانګړی استازی، يوناما، د ملګرو ملتونو د بيرنی امداد همغږي کوونکی، د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کميشنر د دفتر او د ضرورت په وخت کې د ملګرو ملتونو د نورو ميکانيزمونو له طريقه په عادي ډول وړاندې کيږي. د يوناما د بشري حقونو څانګه د يو شمير فعالينو سره يو ځای، د افغان چارواکو، نړيوالو پوځي ځواکونو او داسې نورو فعالينو په شمول چې موخه يې د نړيوالې بشرپالنې د قانون او نړيوالو بشري حقونو د قانون د پياوړې کولو سره اجابت دې، دفاع کوي. دا څانګه همدارنګه د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون، بشرپالنې ټولنې او مدنې ټولنې د غړو سره د ملکي کسانو د ساتنې او يو شمير فعاليتونو په اړه کوم چې د پوځي شخړو سره تړاو لري، برخه اخلي.

۲۰۰۹ کال د ملکي کسانو لپاره د پوځي شخړو په حواله د تلفاتو تر ټولو ستونزمن کال وه. په ۲۰۰۱ کې د طالبانو د رژيم د نسکوريدو راهيسې، د يوناما د بشري حقونو څآنګې د ملکي کسانو د تلفاتو تر ټولو لوړ ارقام ثبت کړي دي. شخړې شديدې شوي او اوس هغو سيمو ته هم غځيدلې چې پخوا نسبتا ارامې سيمې شميرل کيدلې. د دې په نتيجه کې د ملکي کسانو د مرګ ژوبلې شمير او د ملکيت او عامه زيربناء خرابيدل او له منځه تلل زيات شوي دی چې په نتيجه کې يې د عايداتو سرچينی او معيشت ته تاوان رسيدلی. د پوځي مخالفينو له خوا د سيستماتيکو تخنيکونو کارول د ملکي کسانو د مخ پر زياتيدونکو وژل کيدو او ټپي کيدو مهم لامل دی. د هوايي بريدونو په نتيجه کې او په ملکي سيمو کې د پوځي اډو ځای پر ځای کول د ملکي کسانو د وژل کيدو او ټپي کيدو د خطر امکانات زياتوي. ملګري ملتونه د شخړو په ټولو ښکيلو خواوو غږ کوي څو د نړيوالې بشرپالنې د قانون او نړيوال بشري حقونو د قانون لاندې د خپلو ژمنو ملاتړ او درناوي وکړي څو په ملکي کسانو د شخړو د اغيزو کچه راټيټه کړي.